

NÉMETH ILDIKÓ

A SOPRONI LAEHNE-FÉLE NEVELŐINTÉZET

1853–1918

A XIX. század folyamán Sopronban működő, elsősorban elemi oktatással, leányneveléssel vagy zene- és nyelvtanítással foglalkozó, magánkézben lévő iskolák közül kiemelkedett Laehne Frigyes fiúk számára alapított elemi és középfokú tanintézete.

A Laehne család nevelőintézete 1853-ban nyílt meg és 1918-ig állt fenn, 9–18 éves fiúk számára, a Bécsi domb egyik hatalmas kerttel ellátott, városszéli, kétszintes házában. Az iskola épületének a második világháborús bombázások után megmaradt része ma lakóház a Bécsi úton.

Az akkoriban modernnek számító nevelési elveket valló — ma úgy mondanánk, kísérleti — intézmény több évtizeden keresztül érdekes színfoltja volt Sopronnak. Az intézetet külföldi példák nyomán szervezte meg alapítója. Célja az volt, hogy egy olyan nevelési formát honosítson meg — a nyilvános iskolák és a házitanítás pozitívumait ötvözve —, amely a növendékeket megfelelően előkészíti későbbi, felsőbb szintű tanulmányaikra, ugyanakkor többet ad az átlagos középiskolánál. Többet annyiban, hogy nemcsak a szellemi, hanem a testi és erkölcsi nevelésre is odafigyelnek a pedagógusok, és minden diák számára biztosítják az egyéniségének megfelelő képzést és bánásmódot. Megfelelő anyagi háttérrel, jól felkészült pedagógusokkal valóban jelentős eredményeket ért el az iskola, méltán alapozva meg hírnevét.

Az iskola történetére vonatkozó források legnagyobb részét az intézeti értesítők teszik ki. Az 1859/60., 1866/67., 1868/69., és 1869/70. évi értesítők német, az 1883/84., 1884/85., 1886/87., 1887/88. évek magyar és német, az 1890/91., 1892/93., 1893/94., 1896/97., 1897/98., 1898/99., 1899/1900., 1900/01., 1901/02., 1902/03., 1903/04., 1904/05., 1905/06., 1906/07., 1907/08., 1908/09., 1909/10., 1910/11., 1911/12., 1912/13., 1913/14., 1914/15., 1915/16., 1916/17. évek magyar nyelven jelentek meg. Emellett a Soproni Városi Levéltár egyesületi anyagában egy 1892-től 1900-ig terjedő önképzőköri jegyzőkönyv, illetve Sopron Város Iskola-Bizottságának egyes iratai szolgálnak még adatokkal a Laehne-intézet történetéről. 1879-ig bezárólag az Országos Evangélikus Levéltár őrzi a Dunántúli Evangélikus Egyházkerülethez írt felügyelői jelentéseket.

Az alapító és a Laehne-dinasztia

Az alapító: Laehne Frigyes¹

Laehne Frigyes 1822. március 18-án született a poroszországi Osterfeldben.² Hatéves korától húszéves koráig a szászországi Weissenfels szemináriumának növendéke volt. 1842-től hat féléven keresztül a berlini egyetem filozófiai és természettudományi kurzusait hallgatta, emellett tanárjelöltként tanított Otto Schulz kisdgimnáziumában. Szabadidejében rendszeresen látogatta az eiselensi torna- és vívótermet is.³

Tanulmányai befejeztével 1845-ben Felsőlövöre (Oberschützen) került tanárnak. Úgy érezte, ha nem akar idegen maradni Magyarországon, minél előbb meg kell tanulnia magyarul, ezért alig egy év múlva, 1846-ban Debrecenbe ment, hogy ott a kollégiumot hospitánsként látogatva elsajátítsa a nyelvet. Egyre inkább körvonalazódott az az elképzelése, hogy bentlakással egybekötött egységes középiskolát alapítson Magyarországon, ahol minden gyerekkel az egyéniségének leginkább megfelelő módon foglalkoznak. Időközben, hogy tanulmányai költségét fedezni tudja, Degenfeld Imre gróf családjánál házitánítószkodott.⁴

Az 1848-as szabadságharcban honvédeként állt, tüzerként szolgált Guyon Richard parancsnoksága alatt. Még ugyanezen év késő őszén tífuszt kapott Komáromnál, de eljutott Győrig, ahol súlyos betegen feküdt az osztrák csapatok bevonulásakor. A szabadságharc leverése után külföldre ment, először olasz földön, majd Svájcban nevelősködött. Amikor 1852-ben újra Felsőlövöre hívták, már meglehetősen jól beszélte az olasz és a francia nyelvet is.⁵

Másfél évig tanított Felsőlövőn, majd 1853-ban elfogadta a soproni evangélikus alreáliskola vezetésére szóló meghívást. Előző állomáshelyéről magával hozott két

---

1 A névírás módja változó: Laehne vagy Lähne egyaránt szerepelhet. Az intézeti értesítőkből az 1850-es és 1860-as években a Lähne, később a Laehne alak szerepel. Laehne Frigyes neve mindkét alakban előfordul, Lähne Miksa következetesen Umlauttal írta a nevet, Laehne Vilmos neve mindkét változatban szerepel. Dolgozatomban az egyszerűség kedvéért a gyakoribb Laehne névalakot használok, kivéve Lähne Miksa esetében.

2 *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. 7. köt. Bp., 1900. 934. p.

3 *Laehne, Friedrich*: Laehne's Erziehungsschule in Oedenburg für Zöglinge im Alter von 6 bis 16 Jahren. Oedenburg, 1874. (a továbbiakban *Laehne*, 1874) 2. p.

4 *Laehne*, 1874. 3. p.

5 *Szinnyei J.*: i. m. 935. p.

tanítványa, valamint két környékbeli diák számára megnyitotta internátusát, melyet az évek során fokozatosan továbbfejlesztett, és amelynek tanítványai hét esztendőn át az általa vezetett reáliskolát látogatták. Az ő igazgatósága alatt szerveződött át az evangélikus alreáliskola teljes négyosztályúvá. Hét eredményes év elteltével olyannyira felfejlődött az általa alapított internátus, hogy be kellett látnia: egyszerre két intézmény vezetésével nem tud megbirkózni. Amikor tan- és nevelőintézete megkapta az önállóságot biztosító nyilvánossági jogot, lemondott reáliskolai igazgatói posztjáról, és minden erejét intézete felvirágoztatásának szentelte. 1881. december 9-én, 60 éves korában halt meg Sopronban.⁶

Lähne Miksa

Lähne Miksa 1856. június 18-án született Sopronban. Elemi iskoláit és a gimnázium első négy osztályát apja intézetében végezte. A felsőbb három osztályt a türingiai Eisenach gimnáziumában, a nyolcadikat a pozsonyi Evangélikus Líceumban járta ki, ahol 1877. szeptember 24-én tett érettségi vizsgát.⁷

Ezt követően Párizsba ment tanulni, majd 1879 decemberében beiratkozott a bécsi egyetem bölcsészkarára. Filozófiai tanulmányait 1881-ben fejezte be, abban az évben, amikor apja halála miatt át kellett vennie az intézet vezetését. Az igazgatói teendők ellátása mellett tanított is: földrajzot, németet, franciát.⁸

1885 végén megvált az intézettől, Budapestre került, ahol a Ludovika Akadémián francia nyelvet oktatott. A m. kir. tartalékos hadnagyot 1887-ben főhadnaggyá, 1892-ben II. osztályú századossá nevezték ki. 1910-ben már őrnagy, 1913-ban alezredes. Aktívan részt vett az első világháborúban, 1914-ben a 15. honvéd gyalogezred parancsnoka, 1916-ban dandárparancsnokká léptették elő. Szolgálataiért harmadosztályú Vaskeresztel, valamint Lipót-renddel tüntették ki. 1918-ban halt meg, a pontos dátum nem ismert.⁹

---

6 Sopron, 1881. december 10. 3. p. Gyászjelentés. A december 14-i lap tudósított a temetésről. (3. p.)

7 Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára (= SL) XIV/20. Lähne Miksa iratai.

8 A Soproni Laehne-féle nyilvánossági joggal bíró gymnasium értesítője az 1883/84. tanévről. Sopron, 1884. I. p. (Az értesítő a továbbiakban Értesítő tanév)

9 SL XIV/20. Lähne Miksa iratai.

Laehne Vilmos

Laehne Vilmos 1862. február 24-én született Sopronban. Elemi iskoláit apja intézetében, a gimnázium nyolc osztályát Eisenachban végezte. Ezt követően még egy évig járt a pozsonyi Evangélikus Líceumba, hogy megtanuljon magyarul. Az érettségét már magyar nyelven tette le 1881-ben, majd önkéntesként egy évre a 19. vadászzászlóaljhoz vonult be.

1882-től két éven keresztül a budapesti, egy évig a berlini, majd a negyedik évben ismét a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója volt. 1886-ban az egyetem gyakorló főgimnáziumában kezdett tanítani, 1888-ban a szolnoki állami főgimnáziumhoz került helyettes tanárként.

1891-ben, amikor az intézetet 1885-től igazgató Odörfer Kristóf, Laehne Frigyes veje a pozsonyi állami főreáliskolához kapott kinevezést, Laehne Vilmos átvette az intézet vezetését, és megkezdte az átépítést, újjászervezést.¹⁰ Igazgatói teendőinek ellátása mellett tanított is: filozófiát, latint, németet, görögöt, sőt igazgatóságának első évében a tornatanári képesítést is megszerezte. Tanított még latint a városi főreáliskola hetedik és nyolcadik osztályában is.

1918-ig, haláláig állt az intézet élén, mely legdinamikusabban az ő vezetése alatt fejlődött. 1894/95-ben megnyitotta a hetedik, egy évre rá a nyolcadik gimnáziumi osztályt, 1896/97-ben érettségi vizsgálat tartására is jogot nyert az iskola. A főépület bővítése és a park teljes kiépítése is az ő nevéhez fűződik.¹¹

Laehne Vilmos a közéletben is aktívan tevékenykedett. 1893-ban beválasztották a városi képviselőtestületbe, 1905-től a Városi Párt titkára, 1911-től a Városi Gazdasági Párt elnöke, tagja a városi Közigazgatási Bizottságnak. A különféle egyesületek is szívesen látták soraikban. Pedagógus mivolta is közrejátszott abban, hogy figyelme elsősorban a közoktatásügy felé irányult. Tagja volt a Soproni Paedagógiai Társulatlaknak, elnöke a városi Kisdedővök Felügyelő Bizottságának, tagja a Siketnéma Intézet Felügyelő Bizottságának és az Evangélikus Iskola-Bizottságnak. Emellett dolgozott a soproni szőlőhegyek megmentésére alakult Filoxéra Bizottságban, 1898-ban elnöke volt a Borellenőrző Bizottságnak. Mindezek mellett evangélikus presbiter és az Evangélikus Konvent tiszteletbeli jegyzője is volt.

1913. október 24-én királyi tanácsosi címet kapott. Öt évvel később, 1918-ban hunyt el.¹²

---

10 Értésítő 1892/93. 9. p.

11 Értésítő 1911/12. 5. p.

12 Értésítő 1913/14. 4. p.

Az iskola épülete

Az 1853-ban alapított internátus 1856-ban 11 tanulóval költözött a Bécsi utca 21-be, a mai Bécsi út 53. alá.¹³ Az intézetről szóló ismertetőik mindannyiszor kiemelik a Bécsi-dombon fekvő épületből a városra és az Alpok közelinek tűnő hegyeire nyíló panoráma szépségét, az alpokaljai levegő tisztaságát.¹⁴

Amikor Laehne Frigyes családjával és első növendékeivel kiköltözött ide a város szélére, még csak a homlokzati épület egy része állt, hat tanulószobával, egy nagy munka- és rajzteremmel, külön zeneteremmel, egy felszerelt kémiai laboratóriummal, igazgatói és tanári lakrészekkel.¹⁵ A későbbiekben az épületet folyamatosan bővítették, az intézet húszéves fennállása alkalmából 1874-ben kiadott ismertetőfüzet szerint ebben az időben már állt mindhárom szárny, egy-egy emelettel. A főépület magasföldszintjén voltak a növendékek lakó- és munkaszobái, az igazgatói iroda, mindkét oldalán egy tanári lakrész, valamint a tulajdonképpeni iskola nyolc tanteremmel, kémia-, fizika- és természetrajzi szertárral, könyvtárral, öt további tanárlakással. A főépület és a jobbszárny teljes első emeletét elfoglalták a hálótermek és az itt kialakított négy tanári lakrész. A jobbszárnyon kapott helyet az ebédlő, a gazdasági és kiszolgálóhelyiségek, valamint a betegszoba. (A szárny külső oldalán gazdasági udvar volt, egyéb melléképületekkel.) A bal szárnyat a torna- és díszterem alkotta.¹⁶ Az építkezést az utód, Laehne Vilmos folytatta az 1900-as években. A főépületre ráhúztak egy második emeletet, és a belső átalakítások mellett a park létesítményeit is bővítették.¹⁷

Laehne Frigyes nevelési elgondolásaiban fontos szerepet kapott a természet megismerése, a friss levegő, és a minél több testmozgás. Ennek megfelelően alakították aztán az intézethez tartozó hatalmas kertet, ahol a külön játéktér mellett télen korcsolyapályává alakítható szabadtéri lovasiskolát hoztak létre, a tornacsarnok mellé tekepályát építettek, a lugasokkal tarkított botanikuskerthbe különleges növényeket telepítettek.¹⁸

13 *Losonczy Zsuzsanna*: A soproni Laehne-féle nevelőintézet és gimnázium (1853–1903). In: Soproni Szemle (= SSz), 1972. 230. p., vö.: *Heimler Károly*: Sopron topográfiája. Sopron, 1936.

14 *Laehne*, 1874. 13. p.

15 *Laehne*, 1874. 28. p.

16 *Laehne*, 1874. 13. p.

17 *Losonczy Zs.*: i. m. 231. p. Az intézetben 1885 és 1918 között meteorológiai megfigyelőállomás is működött, a méréseket a tanárok végezték. *Várkuti János*: Meteorológiai megfigyelések és észlelések Sopronban. In: SSz, 1973. 61. p.

A második világháborúban az épülettömb nagyobbik része elpusztult a bombázásokkor, 1944-ben. Ma már csak a főépület egy része és az egyik oldalszárny áll, lakóháznak alakították át.

Az intézet szervezeti felépítése

1853-ban nyílt meg a nevelőintézet elődjének tekinthető internátus. Hét év múlva már elemisták, reáliskolások és gimnazisták is diákjai voltak az intézetnek. Az elemi iskola tanulói az intézetben nyertek oktatást, a reáliskolások a városi evangélikus alreáliskolát látogatták, melynek Laehne Frigyes volt az igazgatója. Velük együtt tanulták a közismereti tárgyakat a gimnazisták is, akik ezen felül az intézetben külön latin- és görögórákra jártak. Az 1860/61-es tanévtől kezdve — amikor Laehne lemondott reáliskolai állásáról, hogy idejét teljes egészében tanintézet fejlesztésének szentelhesse — már a reáltárgyakat is az intézetben oktatták.¹⁹ 1866-ban négy elemi, négy reáliskolai és öt gimnáziumi osztályból állt az iskola. A gimnáziumi osztályok reálgimnáziumként is működtek, amennyiben a szülők a reáljellegű képzést is igényelték gyermekük számára.²⁰

1876 jelentős dátum az iskola történetében: ekkor nyíltak meg a reáliskolai és a gimnáziumi hatodik osztályok. A reáliskola a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1875. szeptember 1-jén kelt 17.813. számú rendeletével, a gimnázium pedig az 1876. április 20-i 8670. számú rendelettel kapta meg a nyilvánossági jogot, azaz államilag érvényes bizonyítványokat állíthatott ki.²¹ A hatodik osztály elvégzése után a tanulóknak lehetősége volt arra, hogy továbbra is az internátusban maradjanak, és kijáró növendékként a városi középiskolák felsőbb osztályait látogathassák: „a kik a gymnasium vagy reáliskola 6. osztályát intézetünkben elvégzik, továbbra is megmaradhatnak az intézet kötelekében, tanulmányaikat pedig a soproni városi intézetekben folytathatják, jelesül a Benedekrendü gymnasiumban, vagy a reáliskolában”.²²

---

18 *Laehne*, 1874. 14. p.

19 Értésítő 1859/60. 12. p.

20 Értésítő 1866/67. 2. p. „Als Realgymnasium gelten diese fünf Klassen, indem die Gymnasialschüler nach Wahl der p. t. Eltern die realistischen Gegenstände hören können.”

21 *Losonczy Zs.*: i. m. 235. p.

22 Értésítő 1883/84. 12. p.

A következő szervezeti változás bizonyos visszaesést jelentett, mert a tankerületi főigazgató az 1886. április 27-én kelt rendeletében az 1886/87-es tanévre csak a gimnázium számára adta meg a nyilvánossági jogot.²³

A fellendülés újabb korszaka Laehne Vilmos igazgatóságának első éveiben köszöntött be. 1893/94-ben már volt hetedik osztályos növendéke is az iskolának, egy évre rá pedig megnyílt a nyolcadik osztály is. Az 1896/97-es tanévben az immár teljes, nyolcosztályú középiskola nyilvánossági jogot kapott, és az év végén megtartották az első érettségi vizsgálatot is.²⁴ A nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgák megtartásának jogát meghatározott időre, általában 5 évre adta és rendszeresen megújította a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

Az intézet felügyeleti szerve 1879-ig a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület, majd a kultuszminisztérium volt. Az értesítők az adott tanév lefolyásáról közölt jelentéseikben mindig megadták a tankerületi főigazgató az évi látogatásainak időpontját és eredményét.²⁵ Mindemellett a soproni Iskola-Bizottság is rendszeresen kért jelentéseket az intézet működéséről.

Tanárok és diákok

Tanárok

Az iskola tanári kara bentlakó és bejáró tanárokból állt össze. Az értesítőknek volt egy külön fejezete, melyben az intézet tanári testületének tagjait sorolták fel, a következő csoportosításban:

— Az intézet bennlakó tanárai. / vagy: Kizárólag az intézetnél alkalmazott és működő tanerők.

— Bejáró tanárok és hitoktatók. / vagy: Szaktanítók kötelező tárgyakra.

— Rendkívüli tárgyak tanítói. / vagy: Tanítók különös tárgyakra.²⁶ (Rendkívüli, azaz a törzsanyagon kívül oktatott tárgy volt például a zenetanulás, a tánc, az ún. svédfaragás stb.)

23 Losonczy Zs.: i. m. 236. p.

24 Értesítő 1886/87. I. p.

25 Pl.: Értesítő 1883/84. 15. p. „Az intézet vezetése a magy. kir. vallás és közoktatásügyi minisztérium közvetlen felügyelete alatt áll, melyet a gymnasium és reáliskola osztályaiban Ngs. Dr. Németh Antal győri tankerületi főigazgató úr eszközöl, az elemi iskolában pedig Szabó Károly kir. tanfelügyelő gyakorolja azt.”

A tanárok neve után közölték végzettségüket, tantárgyaikat, a tanított osztályokat és heti óraszámukat.

Általában jellemző, hogy az intézet tanári kara két-három évenként kicserélődött. A bentlakó tanárok egyben nevelőtanárok is voltak, ami azzal járt, hogy a napi tanítási időn túl is részt kellett venniük az intézeti életben. Ez pedig számos kötöttséget és viszonylag kevés szabadidőt jelentett, így érthető, ha sokan csak egy-két évre vállalták az intézeti tanárkodást. Minden évben volt néhány tanárjelölt is az intézeti nevelők között, akik képesítést szerezvén, valamilyen állami vagy egyházi középiskolába kérték kinevezésüket. Ugyanakkor volt a tantestületnek több stabil tagja is, akik hosszú éveken át az intézetben tevékenykedtek. A tantestület állandó tagjai három-négy tantárgyat is oktattak, heti óraszámuk átlagban 18-22 óra körül mozgott. Az elemi iskolában és a középiskolában egyaránt taníthattak, nemegyszer az elemi iskolai tanító oktatta a középiskolásoknak a készségegyakat.

A tantestület tagjainak gyakori cserélődése nem is annyira az ügynevezett rendes tanárookra, mint inkább a más intézetekből átjáró tanerőkre jellemző: ők szinte évente váltották egymást. Bejáró tanárok voltak az evangélikus, a katolikus és az izraelita hitoktatók, az ügynevezett rendkívüli tárgyak tanítói: a zenetanárok, a vívómester, a táncmester, az egészségtant oktató iskolaorvos. Az 1880-as, 1890-es években a reáliskola és az evangélikus líceum tanárai adták a legtöbb órát külsősökként: a líceumi tanárok magyart, latint, görögöt, a reáliskolaiak természetrajzot, mennyiségtant, geometriát és szabadkézi rajzot oktattak. Általában egy vagy két osztályban, heti 4-8 órában tanítottak.

Bentlakó tanárként, de nem a tantestület rendes tagjaként voltak feltüntetve az idegennyelvek (francia, angol) anyanyelvű tanárai (ma úgy mondanánk: a lektorok), akik szintén csak egy vagy két évet töltöttek el a nevelőintézetben.

Az 1870-es évekig a tanárok nagyobb része német és osztrák területekről érkezett, később — az intézet magyarosodásával — egyre többen jöttek magyar területekről, illetve Sopron vonzáskörzetéből: ennek köszönhetően a legtöbb tanár mind a magyar, mind a német nyelvet beszélte.

A tanárok és a diákok aránya kifejezetten kedvezőnek mondható: 1859/60-ban 33 diák mellett — az igazgatóval együtt — hét állandó és öt bejáró tanár dolgozott, 1869/70-ben 79 tanuló mellett hét a bentlakó és hat a bejáró tanárok száma, 1883/84-ben 54 növendékre kilenc állandó és hét bejáró tanár jut, az 1899/1900-as tanévben 66 tanulója és tíz állandó, valamint tizennégy bejáró tanára volt az isko-

lának, 1912/13-ban pedig 120 növendék mellett tizenegy állandó és tizenhat bejáró tanárból állt a tantestület.

A tanárok szakmai munkájáról a tanfelügyelői jelentések adnak értékelést: „Örömmel tapasztaltam, hogy a tanítók az elsőtől kezdve az utolsóig mind szakjukban talpra esett férfiak, kik lelkiismeretesen és jó sikerrel járnak el hivatásukban, magától értetődvén, hogy itt is mindenütt, a kipróbált mester és a kezdő között van különbség.”²⁷

Az intézet állandó tanárait az értesítők alapján összeállított alábbi lista tartalmazza, a név, a szolgálati évkör és a tanított tantárgyak feltüntetésével. Mivel az értesítők sorozata hiányos, így ez a felsorolás sem lehet teljes. Az évszámok közül az első azt az évet jelzi, amikor először fordul elő az illető tanár az értesítőkből, a második pedig azt, amikor még fel van tüntetve a neve. A lista további kutatásokkal — az országos középiskolai tanodai évkönyvek áttanulmányozásával — a későbbiek folyamán még kiegészíthető.

Igazgatók

Lachne Frigyes	1853–1881
Lähne Miksa	1881–1885
Szántó János	1885–1887
Odörfer Kristóf	1887–1891
Lachne Vilmos	1891–1918

---

27 Losonczy Zs.: i. m. 234. p.

Rendes tanárok

	Név	Évkör	Tantárgy
1.	Laehne Frigyes	1853–1860–	algebra, fizika, szabadkézi rajz, német, olasz, földrajz, történelem, szépírás
2.	Hartmann Wilhelm	1860–	kémia, természetrajz, geometria, latin
3.	Schlieben Erwin	1860–	latin, görög, német, földrajz, történelem
4.	Berwind Friedrich	1860–	elemi tárgyak
5.	Dupuis S.	1860–	francia
6.	Scherzer Wilhelm	1860–	zene
7.	Wittstock A.	1860–	latin, görög, történelem, földrajz, német
8.	Gartner Theodor	1866–	latin, német, kémia, természetrajz, katolikus hitoktató
9.	Schnell Eduard	1866–	rajz, geometria, fizika, építészettan, ábrázoló geometria, szépírás, magyar
10.	Schiemangk Karl	1866–	német, aritmetika, ének, természetrajz történelem
11.	Schalk Martin	1866–	katolikus hitoktató, német, földrajz, számtan, szépírás
12.	Lefébure L.	1866–	francia
13.	Pözl Anton	1866–	zongora
14.	Schmid Georg	1868–1870–	latin, görög, történelem, német
15.	Gille Karl	1868–	algebra, geometria, számtan, ásvány- és növénytan
16.	Just Eduard	1868–	rajz, geometria, mértani rajz, természetrajz, német, földrajz
17.	Wiese Karl	1868–1870–	evangélikus hitoktató, latin, német, magyar
18.	Dorfleitner Alexander	1868–1870–	német, természetrajz, számtan, rajz, szépírás, magyar
19.	Brasay Charles	1868–	francia
20.	Michl Anton	1870–	mértani rajz, szépírás, fizika, szabadkézi rajz
21.	Barthelt August	1870–	katolikus hitoktató, számtan, geometria, szépírás, torna
22.	Collaud Antoine	1870–	francia
23.	Lähne Miksa	1881–1885	földrajz, francia, evangélikus hitoktató
24.	Stuppanetz Guido	1883–1894–	természetrajz, német, földrajz, történelem
25.	Szántó János	1883–1887–	magyar, mennyiségtan, földrajz

	Név	Évkör	Tantárgy
26.	Morscher Jakab	1883–1887–	latin, görög
27.	Odörfer Kristóf	1883–1891–	latin, német, történelem
28.	Latkóczy Mihály	1883–1885–	magyar, latin, történelem, alkotmánytan
29.	Hofbauer Antal	1883–1885–	mennyiségtan, szabadkézi rajz, mértani rajz, ábrázoló mértan
30.	Kratochwill Péter	1883–	természetan, vegytan, mennyiségtan, mértan és mértani rajz, ásványtan
31.	Frühwirt Adolf	1883–1885	evangélikus hitoktató, szépírás, elemi tárgyak
32.	Hochhaeusler Rómeó	1884–	francia, német
33.	Kropf József	1886–	földrajz, történelem, latin, magyar, ásványtan
34.	Pék János	1886–1891–	rajzoló geometria, számtan
35.	Berényi Pál	1886–	latin, magyar, francia, történelem
36.	Stelzer Lajos	1886–1888–	szépírás, torna, elemi tantárgyak
37.	Gál Ignác	1887–	latin, földrajz, történelem, természetrajz
38.	Janell József	1887–	rajzoló geometria, földrajz, számtan, torna
39.	Kugler Alajos	1887–	magyar, német, történelem
40.	Pausinger Sándor	1887–	latin, német, magyar
41.	Egry Ferencz	1890–	magyar, latin, francia, számtan
42.	Wissinger Károly	1890–1893–	földrajz, természetrajz
43.	Schrödl József	1890–1895–	történelem, magyar, német, görög
44.	Mihelics Károly	1890–	magyar, latin, torna
45.	Petényi István	1890–	latin, görög, magyar
46.	László János	1890–1894–	szépírás, torna, ének, elemi tantárgyak, svéd asztalos munkák (slöjd)
47.	Csapkay István	1892–	magyar, görög
48.	László Ignác	1892–1894–	mennyiségtan, német, földrajz
49.	Marer Zsigmond	1892–1895–	rajzoló geometria, mennyiségtan
50.	Molnár János	1892–1898–	földrajz, természetrajz, német
51.	Rákóczy Géza	1892–	latin, magyar
52.	Laehne Vilmos	1891–1918	latin, görög, német, torna
53.	Karátsony Zsigmond	1893–1898–	latin, görög, magyar
54.	Kiss Pál	1893–1910–	latin, magyar, szépírás
55.	Schuster Alfréd	1893–1895–	latin, magyar, német
56.	Barbarroux Lajos	1893–	francia
57.	Csallner Emil	1894–1900	latin, német, torna

	Név	Évkör	Tantárgy
58.	Bobillier Louis	1894–	francia
59.	Prager Gusztáv	1894–1896–	elemi tantárgyak, szépírás
60.	Kammer Alfréd	1895–	földrajz, német, ásványtan, növénytan
61.	Laehne Alfréd	1895–	latin, német
62.	Szakáts János	1895–	számтан, rajzoló geometria, szabadkézi rajz, mértan
63.	Stamm Alfréd	1895–1897–	magyar, latin, görög, történelem
64.	Barák Imre	1896–	földrajz, természettan
65.	Grúsz Ede	1896–1898–	magyar, német, latin, szépírás
66.	Kletz Gábor	1896–1902–	történelem
67.	Burgmann Rezső	1896–1899–	ének, elemi tantárgyak
68.	Ozsváth József	1897–1900–	magyar, latin, szépírás
69.	Hillner János	1898–	német, francia
70.	Krausz Károly	1898–1900–	földrajz, természetrajz
71.	Thold Orbán	1898–1900–	latin, magyar
72.	Jakobinyi Péter	1899–	latin, magyar
73.	Sándor Venczel	1899–1901–	német
74.	Kiss József	1899–1906–	számтан, rajzoló geometria, elemi tantárgyak
75.	Ardos Frigyes	1900–1903–	természetrajz, földrajz, kémia
76.	Bálint Károly	1900–1903–	latin, magyar
77.	Gerő János	1900–	latin, görög, magyar
78.	Horváth Lajos	1900–	latin, történelem, szépírás
79.	Márton Nándor	1900–	latin, magyar, földrajz, történelem
80.	Virányi Gyula	1900–	természettan, mennyiségtan, rajzoló geometria
81.	Frána Péter	1901–1903–	német, francia
82.	Gombay Károly	1901–	magyar, latin
83.	Helyes István	1901–1906–	latin, görög, magyar
84.	Szegvári Gyula	1901–1904–	mennyiségtan, természettan, rajzoló geometria, filozófia
85.	Csellár Arnold	1902–1905–	magyar, latin
86.	Forberger Andor	1902–	szabadkézi rajz, szépírás, rajzoló geometria
87.	Koczogh András	1902–1904–	történelem, földrajz, magyar
88.	Bartu Aurél	1903–	számтан, mennyiségtan, természettan
89.	Javorek Kálmán	1903–1905–	szabadkézi rajz, szépírás, rajzoló geometria

	Név	Évkör	Tantárgy
90.	Keith Károly	1903–	német, magyar
91.	Szabó I. Lajos	1903–	magyar, latin, történelem
92.	Thirring Gyula	1903–1905–	természetráaj, földrajz
93.	Kerékgyártó (Pick) Jenő	1904–	természettan, mennyiségtan
94.	Kovács Sándor	1904–	történelem, magyar
95.	Mészáros Gyula	1904–	német, magyar
96.	Révai József	1904–	magyar, latin, görög
97.	Zwicz Vilmos	1904–1907–	mennyiségtan, természettan
98.	Acsay Ferenc	1905–	magyar, latin, görög
99.	Einzig Miklós	1905–1912–	német
100.	Fejér Gyula	1905–1910–	természetráaj, földrajz
101.	Laurentzi Vilmos	1905–	történelem, földrajz
102.	Szalai Károly	1905–	magyar, latin
103.	Thirring János	1905–1907–	szabadkézi rajz, szépírás, rajzoló geometria
104.	Váradi Mihály	1905–	rajzoló geometria, mennyiségtan
105.	Gyors József	1906–	mennyiségtan, természettan, rajzoló geometria
106.	Harmos Sándor	1906–	magyar, latin
107.	Kemény Gábor	1906–	magyar, latin, görög
108.	Merker Márton	1906–1909–	magyar, latin, görög
109.	Molnár Kálmán	1906–	történelem
110.	Nemes István	1906–	elemi tárgyak
111.	Gerhardt Henrik	1907–	mennyiségtan, természettan, szépírás
112.	Halmos Miksa	1907–1910–	mennyiségtan, természettan
113.	László Béla	1907–	magyar, latin, görög
114.	Nagy Ferenc	1907–1910–	földrajz, történelem
115.	Szabad Ferenc	1907–	szabadkézi rajz, szépírás, rajzoló geometria
116.	Székely József	1907–	magyar, latin
117.	Bründl Károly	1907–	német
118.	Dániel Árpád	1908–1911–	mennyiségtan, természettan
119.	Freész Endre	1908–1917–	magyar, latin, görög
120.	Kálmán László	1908–	szabadkézi rajz, szépírás, rajzoló geometria
121.	Mráz Aladár	1908–	magyar, latin
122.	Rochlitz Herman	1908–	német, magyar

	Név	Évkör	Tantárgy
123.	Bakó Károly	1908–	torna, elemi tantárgyak
124.	Grünwald Jenő	1909–	magyar, latin, német
125.	Kiss Ernő	1909–	torna, elemi tantárgyak
126.	Nichi Lázár	1909–	magyar, latin
127.	Thomay Béla	1909–	magyar, latin, görög
128.	Balla József	1910–	mennyiségtan, rajzoló geometria
129.	Friedrich János	1910–	földrajz, természetrajz
130.	Harsányi Ferenc	1910–	magyar, latin
131.	Jakobics János	1910–	torna, szépírás, elemi tantárgyak
132.	Kameniczky András	1910–1915–	magyar, latin, német
133.	Kozma Béla	1910–	földrajz, történelem, szépírás
134.	Szilágyi Adolf	1910–1912–	magyar, latin
135.	Bereczky Lóránd	1911–1915–	torna, szépírás, elemi tantárgyak
136.	Czuppon Elek	1911–	magyar, latin
137.	Helbek János	1911–1917–	földrajz, természetrajz
138.	Kucsera Rezső	1911–	magyar, latin
139.	Miklósy Zoltán	1911–	földrajz, történelem
140.	Patz Jenő	1911–	mennyiségtan, természettan, rajzoló geometria
141.	Pekl Mihály	1911–1916–	mennyiségtan, természettan
142.	Erdei József	1912–	történelem, földrajz
143.	Intze Béla	1912–	magyar, latin
144.	Láng György	1912–	mennyiségtan, rajzoló geometria
145.	Szántó Béla	1912–	nevelőtanár
146.	Zsarkó Péter	1912–1914–	magyar, latin, görög
147.	Axaméthy Gyula	1913–	szabadkézi rajz, rajzoló geometria
148.	Ferenczy Zoltán	1913–1915–	történelem, földrajz
149.	Frick József	1913–1916–	magyar, latin
150.	Gajdos József	1913–1915–	magyar, latin, görög
151.	Havas János	1913–1917–	latin, magyar, történelem, szépírás
152.	Vizhelyi Gábor	1913–	mennyiségtan, természettan, szépírás
153.	Ágoston Ernő	1914–1917–	szabadkézi rajz, számtan, rajzoló geometria
154.	Panyik-Tóth József	1914–	magyar, latin
155.	Simon Károly	1914–1916–	magyar, latin, szépírás
156.	Zsupán László	1914–	történelem, földrajz, magyar
157.	Angi Dénes	1915–1917–	történelem, földrajz, magyar

	Név	Évkör	Tantárgy
158.	Welbe Olivér	1915–	magyar, német
159.	Benkó Barnabás	1916–	magyar, latin
160.	Bogdány Ferenc	1916–	magyar, latin
161.	Kulesár Endre	1916–	magyar, latin, számtan

A tanárok tudományos és közéleti tevékenysége

Sok tanár vállalt közéleti szereplést, amikor belépett különféle helyi és országos egyesületek tagjainak sorába. Többen tagjai voltak a Soproni Paedagógiai Társaságnak, a Soproni Irodalmi és Művészeti Körnek, a Magyar Kiseddévők városi szervezetének, a Zeneegyesületnek, a Torna- és Tűzoltó Egyesületnek. Ugyanígy említésre méltóak még: az Országos Középiskolai Tanáregyesület, a Magyar Philológiai Társaság, a különböző földrajzi és történelmi társulatok, természettudományi egyesületek.²⁸

A tanítás mellett a tantestület nem egy tagjának jutott ideje arra, hogy tudományos tevékenységgel foglalkozzék. Az intézeti értesítők egyben publikációs lehetőséget is jelentettek. Több-kevesebb rendszerességgel közölték a tanárok tudományos dolgozatait, a legkülönbözőbb témákban — a görög irodalomtól a neveléslélektanig — írt értekezéseit.

Az értesítőkben előforduló értekezések

Év	Név	Cím
1859/60.	Friedrich Laehne	Ueber unsere pädagogischen Wochenschlüsse zur Förderung der Methode und Disciplin.
1869/70.	Friedrich Laehne	Zur Lösung der Religionsfrage der Schule gegenüber im Allgemeinen und in unserer Erziehungsanstalt im Besonderen.
1869/70.	Anton Michl	Bemerkungen über den Unterricht in der Chemie und Physik.
1869/70.	Alexander Dorfleithner	Bemerkungen zum naturgeschichtlichen Unterricht.
1883/84.	Latkóczy Mihály	Cicero mint nevelő. / Cicero als Erzieher.

28 Pontos adatok, tagnévsorok összeállítása az egyesületek iratanyagában való további kutatást igényel, amely már meghaladta a jelen dolgozat kereteit.

Év	Név	Cím
1884/85.	Latkóczy Mihály	Vörösmarty Mihály költészete.
1884/85.	Lähne Miksa	Tan- és nevelő-intézetünknek iránya, célja és lényege.
1886/87.	Kropf József	A jellemfejlesztésről. / Ueber Charakterbildung.
1887/88.	Odörfer Kristóf	Néhány szó a magánintézetekről. / Zur Existenzberechtigung der Privatinsttute.
1890/91.	Schrödl József	Eszterházy Pál herceg nádor.
1892/93.	Laehne Vilmos	A kézügyesség tanítása mint a nevelés eszköze.
1893/94.	Laehne Vilmos	„Slöjd”.
1894/95.	Laehne Vilmos	Tornaverseny és kirándulás.
1895/96.	Kiss Pál	Alkalmi beszéd az ifjusághoz a milleneumi ünnepélyen.
1897/98.	Kletz Gábor	Ünnepi beszéd a 48. törvények szentesítésének 50. évfordulója alkalmából.
1899/1900.	Jakobinyi Péter	Pár szó a görög tragédiai kar szerepéről.
1901/02.	Kletz Gábor	Budapest és környéke telepedési fejlődésének áttekintése.
1901/02.	Laehne Vilmos	Bejczy Németh Antal dr., győri tankerületi kir. főigazgató.
1902/03.	Csellár Arnold	A görög házassági jog.
1903/04.	Koczogh András	Jókai halálára.
1903/04.	————	Pünkösdi kirándulás.
1905/06.	Laurentzi Vilmos	Kirándulás a Raxra.
1906/07.	————	Sophokles drámái.
1907/08.	Nagy Ferenc	Bocskay István felkelése és a porta.
1908/09.	Nagy Ferenc	A Fertő geográfiája.
1909/10.	Dániel Árpád	Égi testek légköre.
1910/11.	Szilágyi Adolf	Apollonius Rhodius „Argonautica”-ja.
1911/12.	Freész Endre és Szilágyi Adolf	Lähne Vilmos igazgató tanári működésének 25 éves jubileuma.
1913/14.	Frick József	Lähne Vilmos királyi tanácsos.
1913/14.	Laehne Vilmos	A pszichológia helyes alkalmazása a tanításban.
1916/17.	Bogdány Ferenc	Emlékbeszéd Arany János születésének századik fordulója alkalmából.

Diákok

Az értesítők kezdetben csak egy névsort közöltek a tanulókról, melyben a növendékek lakhelye mellett az osztályt tüntették fel. Ez a jegyzék az 1880-as évekre kiegészült a növendékek táblázatba foglalt általános áttekintésével, melyben bennfoglaltatott osztályonként a diákok száma, vallási megoszlásuk, nyelvtudásuk és a szüleik foglalkozására utaló adatok. Az 1887/88-as értesítőben a névsor és az áttekintő táblázat mellett további táblázatok is megjelentek: „A tanulók honosságának áttekintése” és „A növendékek életkorának kimutatása”. Az 1892/93-as tanévtől pedig a kézügyesség tanításáról készültek összefoglaló táblázatok, a növendékek eredményeinek név szerinti felsorolásával. 1902-től a kimutatások sora újabb táblázatokkal egészült ki, melyek osztályonként a tanulók testi fejlődéséről közöltek adatokat: a tanév elején és végén mért magasságot, a mellkörfogatot, a kar és lábizmok körfogatát. A statisztikai kimutatások sorát az 1905/06-os tanévtől előforduló érettségi eredmények felsorolása zárja.

E táblázatok adatai szerint az intézet növendékeinek száma az 1880-as évek végének igazgatóváltásaihoz bekövetkező jelentős csökkenéstől eltekintve, hosszabb távon folyamatosan nőtt: 1859/60-ban 33, 1869/70-ben 79 diákja volt a tanintézetnek. A következő nehezebb években majdnem harmadával csökkent a tanulólétszám, 1883/84-ben 54, 1884/85-ben 61, 1887/88-ban 42 volt a növendékek száma. Az 1890-es évektől, Laehne Vilmos igazgatósága alatt újabb fellendülés kezdődött: 1892/93-ban 63, a századforduló évében 66, 1902/03-ban 84, 1905/06-ban 91, 1910/11-ben már 110, 1913/14-ben 125, az 1916/17-es tanévben pedig 129 diák látogatta az intézetet.

Az 1860-as, 1870-es években, amikor még a német volt az iskola tanyelve, a növendékek mintegy kétharmada a városból, Sopron szűkebb vonzáskörzetéből és Bécsből érkezett, de jöttek gyerekek Pestről, Prágából, Brünnből, Bukarestből, Lembergől is. Az 1880-as évek végétől vezetett honossági nyilvántartásokban szinte valamennyi magyarországi megye szerepel, az élen váltakozva Sopron és Pest–Pilis–Solt–Kiskun áll, ezenfelül Alsó-Ausztria, Csehország, Szilézia, Stájerország, Szerbia, Bosznia, Fiume neve is feltűnik a listán.

Az általános áttekintést nyújtó táblázat adatai szerint a múlt század végén a diákok döntő többsége, mintegy 90%-a magyarul és németül is beszélt, a fennmaradó 10% nagyobbik része csak magyarul tudott, illetve voltak, akik valamilyen szláv nyelvet beszéltek anyanyelvükként, és mellette valamennyire a magyar vagy a német nyelvet is ismerték. Ez az arány századunk tízes éveire már eltolódott, a fent említett 90% úgy oszlott meg, hogy a gyerekek körülbelül fele csak magyarul beszélt, a többiek mindkét nyelven értettek. A fennmaradó nem egészen 10%

továbbra is a magyart vagy németet és valamilyen szláv nyelvet beszélők között oszlott meg.

A felekezeti hovatartozást tekintve végig jellemző a katolikusok számbeli fölénye. Utánuk körülbelül egyforma arányban az evangélikusok és az izraeliták, majd a reformátusok és a görögkeleti egyházhoz tartozók következtek.

A szülők „polgári állására” vonatkozó statisztikai adatok tanúsága szerint a legtöbben a mintegy 25%-ot kitevő „földbirtokosok és bérlők” kategóriájába tartoztak. Ezután megközelítőleg egyforma arányban, tízegynéhány százalékkal a kereskedők, az iparosok és gyárosok, a magánzók és a tisztviselők következtek, legkevésbé a katonatisztek és az értelmiségiek voltak.

Oktatás és nevelés

Nevelési elvek

Laehne Frigyes és a későbbi igazgatók többször ismertették az értesítőkből és tájékoztató kiadványaikban az intézetet, bemutatva az általános célkitűzéseiket, nevelési elveiket, oktatási módszereiket és eredményeiket.

Ilyen tájékoztató füzet volt a Laehne Frigyes által rendszeresen kiadott „Programm von Friedrich Laehne’s Lehr- und Erziehungs-Anstalt für Zöglinge im Alter von 6 bis 16 Jahren in Oedenburg”, melyben az alapító megfogalmazta taninézete célkitűzéseit: az intézmény gondoskodik a rábízott gyermekekről, biztosítja szellemi, erkölcsi, testi fejlődésük feltételeit, a legmodernebb pedagógiai módszerek — itt Pestalozzira hivatkozik — felhasználásával!²⁹

Lähne Miksa az 1884/85-ös értesítőben a következőképp fogalmazta meg a nevelőintézet céljait: „Az intézet feladatául tűzi ki magának, hogy növendékeit testileg ép, egészséges és erős, ügyes ifjakká képezze, alapját vesse meg derekas szellemi és gyakorlati műveltségüknek, életüknek és törekvésüknek az eszmény felé

---

29 *Lähne, Friedrich*: Programm von Friedrich Lähne’s Lehr- und Erziehungsanstalt für Zöglinge im Alter von 6 bis 16 Jahren in Oedenburg. Oedenburg, 1868. (a továbbiakban *Lähne*, 1868.) I. p.: „Unsere Erziehungsanstalt hat nur Zöglinge vom sechsten bis vollendeten sechzehnten Jahre. Sie sorgt für die physische, moralische, technische und geistige Ausbildung der ihr anvertrauten Jugend mit allen Mitteln, welche die Erziehungs- und Unterrichtskunst der neuen Zeit darbieten. Wir streben darnach, dass die Knaben einen gesunden, kräftigen und gewandten Körper, einen heitern und bescheidenen Sinn, ein wohlstandiges Betragen und ein reines, frommes Gemüth aus unserm Hause mitnehmen.”

mutasson irányt, fejtsen ki bennök derült és szerény kedélyt, szoktassa tisztességes magaviselethez: tartson fenn és ápoljon bennük tiszta és vallásos érzületet”.³⁰

Mindezt az intézet megfelelő felszereltsége és a szakképzett, felkészült tanári kar tette lehetővé. A magániskolai nevelés előnye, hogy minden növendékkel képességeinek megfelelően, egyénileg is foglalkoztak, és a gyermeket nemcsak tanították, hanem nevelték is, ami a nyilvános iskolákra nem mindig volt jellemző. Ha szükséges volt, a tervezettnél több időt fordítottak az elsajátítandó tananyagra: ma úgy mondanánk, diákközpontú volt a tanítás. „Oktatásunk nem előadó, az oktató eljárás mindig kölcsönösségen alapul és a tanárnak legszükségesebb feladata az, hogy az osztálynak szellemi álláspontjára helyezkedjék, de még ebben is tekintettel legyen az egyes növendékek ismereteire, tehetségére és felfogására, ... lehetőleg minden órában minden tanuló feleljen, a tananyagot pedig nemcsak átérteni szükség, hanem ismételt átdolgozás és sokoldalú megvilágítás által már a tanóra folyamában, de különösen annak végén, bele is kell már vésődni az emlékezetbe.”³¹

8-10 fős osztálylétszám mellett, a diákok életkorát és teherbírását figyelembe vevő, szünetekkel, más jellegű tevékenységekkel váltakozó tanórák, valamint elegendő szabadidő és játéklehetőség megadásával oda tudtak figyelni a gyerekek egyéni ambícióira és azok fejlesztésére is. „Kapcsolatban ezzel legyen szabad intézetünknek oktatási célját közelebből körvonaloznunk. Teljes joggal állíthatjuk, hogy az állami iskoláknak előírt tanterve mellett és azzal egyetemesleg képesek vagyunk — tekintettel a növendékek létszámának csekély voltára — az egyéniség folytonos tekintetbe vételével a legérzékenyebb különérdekeket szemmel tartani és azoknak rendszeres érvényesítését végrehajtani.”³²

Laehne Frigyes szerint az eredményes nevelés egyik feltétele, hogy a növendék egész napja megfelelő irányítással és felügyelettel, meghatározott rendben teljen, csak így szokja meg a rendszeres munkát és válik fegyelmezett, kötelességeit ismerő emberré. „A növendékek mindenkor: akár tanulás, akár játék, akár munka idején egy és ugyanazon helyen egy tanár felügyelete alatt állanak.”³³ Ugyanakkor az életkori sajátosságok figyelembevételével a játékra, kikapcsolódásra is meg kell teremteni a lehetőséget. Az állandó felügyelet nem azonos a szüntelen dresszúrával: a nevelőtanár feladata és erkölcsi kötelessége sokkal inkább a személyes példaadás.

---

30 Értésítő 1884/85. IX. p.

31 Értésítő 1884/85. XII. p.

32 Értésítő 1883/84. 12. p.

33 Értésítő 1884/85. XX. p.

„Igyekezéssel minden növendéknél a hibát lehetőleg elkerülhetővé tenni: ez a mi legfőbb nevelési elvünk, ez volt irányadó az egész intézet szervezetében”. Ha a növendék hibát követett el, a büntetésnél mindig elsődleges szempont volt, hogy a vétkes belássa hibáját és lehetőség szerint kijavítsa azt: „Büntetéseink azért nagyon is különböznek a büntetés mindennapi és szokott modorától: sohasem szabad eszmenélküli fegyelemtartással lenniök, hanem a büntetendő cselekménnyel bizonyos oksági összeköttetésben kell állaniok, szükséges, hogy a hibás cselekedeteknek természetes kifolyását képezzék és úgy tűnjenek föl, mint a mi azoknak egyenértékét képviseli és a megzavart egyensúlyt helyreállítja. Csak így van a nevelő büntetésnek paedagógiai jogosultsága, előreláthatólag csak így van nevelői eredménye és mélyebb ethikai hatása.”³⁴

Oktatási módszerek

A fentebb körvonalazott elvek betartásával az intézeti nevelők igyekeztek növendékeiket későbbi tanulmányaikra, a felsőbb iskolákra előkészíteni. „Mi tehát elvállaljuk a ránk bízott ifjak nevelését egészen a szakoktatás küszöbéig s némi előképzettség és rátermettség mellett kezességet vállalunk érte, hogy kilépés után bármely állami iskolánál boldogulni fog. E mellett azonban intézetünk sarkalatos elvei még mindig a régiek maradnak, jelesül: Önállóság, önműködés és önképzés.”³⁵

Az önállóságra nevelés része volt az is, hogy a leginkább tanár-diák párbeszédre alapuló tanórákon a diákoknak véleményt kellett nyilvánítaniuk az adott témában, egyéni feladatokat kellett elvégezniük (pl.: természettudományi tárgyaknál kísérletek végzése, különféle gyűjtemények összeállítása), később pedig a kézimunka és fafaragás alkalmat adott arra, hogy munkáikat kiállítva természetesnek érezzék a nyilvános megmértetést. Törekedtek arra, hogy a tanítványok lehetőleg szabatosan fejezzék ki magukat, és összefüggően tudjanak megnyilatkozni, ne csak anyanyelvükön, hanem idegen nyelven is. „Az intézet részletes oktatási céljainak egyikét az képezi, hogy három élő nyelv ismerete jut a növendékeknek: a magyar, német, és francia nyelveké. Mindhárom nyelv kötelező tantárgyat képez, s csoportonként tanítatjuk azt a tanterv kívánalmaihoz képest, de azon hozzáadással, mikép, mindenik növendékünk ama két nyelvben, mely nem anyanyelve, grammatikai alapot, írásbeli gyakorlást és folyékony beszédet illetőleg, olyan haladást te-

---

34 Értésítő 1884/85. XXI. p.

35 Értésítő 1883/84. 12. p.

gyen, a mennyi magasabb társadalmi állásban csaknem elkerülhetetlenül szükséges.³⁶

A házi feladatok elvégzésében is megmutatkozott az önállóságra nevelés. A kisebbek még tanári felügyelet mellett, a nagyobbak már külön ellenőrzés nélkül készíthették el feladataikat. Ha közülük valakinek romlott a tanulmányi eredménye, visszakerült az alsóbb osztályosok közé, ahol még a felügyelő tanár szabta meg az elvégzendő feladatok sorrendjét, a munkaórák végén pedig ellenőrizte a házi feladatokat és adott esetben kikérdezte a leckét.

Külön gondot fordítottak a testi nevelésre is, mint a szellemi fejlődés fontos kiegészítőjére, csakúgy, mint az ének- és zenetanításra, mely „aesthetikai és jellemképző tulajdonságokkal” bír.³⁷

Módszertani szempontból újnak számítottak és nagy jelentőséggel bírtak az úgynevezett heti zárlatok, amikor szombatoként az egész tanári testület részt vett valamely osztály óráján. Ezen mintatanítások alkalmával a tanároknak módjuk nyílt diákjaik más órákon való szereplésének megfigyelésére. „... az általános iskolai fegyelem, az egyes tanár tanításában uralkodó rendtartás nyíltan kiderül a heti zárlatban és a hozzá kapcsolkozó megbeszélésben, egyrészt valamely tanártársnak bírálata, másrészt szabad eszmecsere, valamint végül az igazgatónak összefoglaló ítélete által az egész próbaelőadásnak más mozzanataival együtt méltatásra talál és jegyzőkönyvbe vétetik. Ilyen módon tehát hetenkint valóságos módszertani értekezleteink vannak, melyeken egyszerre történik jelentés az igazgató elé úgy az egész intézet viszonyairól, mint egyes növendékekről.”³⁸ Emellett évente még három ellenőrző, az évharmadok végén három osztályzó, és egy zárókonferenciát tartottak.

Tantárgyak, tananyag

Az értesítők minden évben osztályonként és ezen belül tantárgyak szerinti felosztásban közölték az elvégzett tananyagot. A tantervek az állami előírásokhoz igazodtak: „... bizonyos egyéni érdekek számbavétele mellett (milyenek növendékeink előkészítése katonai iskolákra, kereskedelmi és iparintézetekre) megtartassék az állami iskoláknál előírt tanterv, mindazonáltal inkább egyéni kezelés által”.³⁹

---

36 Értésítő 1884/85. XV. p.

37 Értésítő 1884/85. XVI. p.

38 Értésítő 1884/85. XIII. p.

Rendszerint az elemi iskolák tananyagának ismertetésével kezdődött az adott tanévben átvett tantárgyakról szóló fejezet. Az elemisták tanultak — vallásfelekezetük szerint — hittant, melynek keretében az Ó- és Újszövetséggel ismerkedtek. A magyar nyelv és általában az élő nyelvek oktatásakor gondot fordítottak a „hangsúlyos és szép” olvasás elsajátítására, a fogalmazókészség és a helyesírás fejlesztésére, valamint külön foglalkoztak a nyelvtannal. Számтанból a negyedik elemi végére ismerni kellett a négy alapműveletet, a szorzótáblát, a törteket, tudni kellett fejben számolni. Földrajzból az alapismeretek, a térképolvasás, Sopron és környéke, illetve Magyarország földrajza volt a tananyag. Természettanból csak minimális ismereteket tanultak: „Egyes individuumok a természet vagy képek után leírtak s megbeszéltek”.⁴⁰ Szépírásórán a magyar és német betűk írását gyakorolták, rajzórán szabadkézi rajzot tanultak, később ehhez a kézügyességi gyakorlatok társultak, ahol fa- és papírmunkák készítését sajátították el. Emellett hetente két ének és két tornaórájuk volt.⁴¹

A középiskolai osztályokban az általános tárgyakat közösen tanulták a gimnazisták és a reáliskolások. A tananyag az állami tantervekben előírtakhoz igazodott. Az értesítők vallástan, illetve hittan megnevezéssel mind a római katolikus, mind az evangélikus felekezetűek számára előírt tananyagot közölték. Mindkét vallásfelekezethez tartozók tanulmányozták az Ó- és Újszövetség történeteit, emellett a katolikusok a tízparancsolattal, a szentségekkel, a szentek életével, az evangélikusok pedig Luther tanításaival foglalkoztak.

A magyar és a német nyelv órafelosztása szerkezetét tekintve megegyezett. A nyelvtanon kívül olvasási gyakorlatok, a nagyobbaknál már szavalás is, valamint prózai és költői művek feldolgozása szerepelt a tantervben. Ugyancsak a törzsanyag részeként, kötelezően tanultak franciául, de nem osztályonként, hanem a nyelvismeret foka szerint beosztott csoportokban. Elsőtől kezdve oktatták a latin nyelvet is: a nyelvtani anyag mellett a latinról magyarra, illetve a magyarról latinra fordítást gyakorolták. Ötödik osztályban kezdték a görög tanítását, ezzel párhuz

---

39 Értésítő 1884/85. XI. p.

40 Értésítő 1887/88. 6. p.

41 Értésítő 1883/84. 17. p. Az 1880-as években szerepelt még egy „Szemléltető oktatás” elnevezésű tantárgy is az elemi iskolai tárgyak között. „Ezen tantárgy legtöbb s legzérsebb anyagot nyújtván a gyermek lelkének fejlesztésére, nagy fontosság tulajdonított a valódi szemléltetésnek: miért is oda törekedtünk, hogy minden tárgyat lehetőleg természetes alakjában vagy legalább jól utánozott képekben mutathassunk be. Ily módon megismertettek a házi állatok és a házban előforduló eszközök.”

zamosan a reáliskolások görögpótló magyar irodalmat (görög irodalmat és művelődéstörténetet, magyar irodalmat) tanultak.

A törénelemórák anyaga, órabeosztása a múlt század 90-es éveire vált a maihoz hasonlóvá. Kezdetben nagyon kevés tényszerű ismeretanyagot közöltek: főbb vonalakban magyar történettel, valamennyire — a latin és görög órákhoz kapcsolódva — ókortörténettel és híres történelmi személyek életrajzával foglalkoztak. A későbbiekben a tananyag felosztása a következőképp alakult: harmadik osztályban tárgyalták a teljes magyar történelmet, egészen saját korukig, negyedikben ókor-, ötödikben egyetemes középkor-, hatodik osztályban pedig egyetemes újkortörténetet tanultak. A felsőbb két osztályban már nem volt történelemoktatás.

A földrajzórák tananyaga rengeteget változott az évtizedek során. Az 1860-as években még csak minimális általános geográfiai ismereteket szerezhettek a tanulók, továbbá Magyarország, az osztrák tartományok és Németország természeti és politikai földrajzáról tanultak. Később, az 1880-as években már sokkal behatóbban foglalkoztak Magyarország és Európa földrajzával. A századfordulóra pedig a tantárgy felosztása is megváltozott: a diákok tanultak úgynevezett politikai földrajzot, Európa államainak részletes jellemzésével, a gyarmatpolitika, a különféle izmusok ismertetésével, illetve a „Physika és physikai földrajz” tantárgy keretében tárgyalták a Föld szerkezetét, a geológiai jelenségeket. Ezenkívül volt külön fizikaóra is a felsőbb osztályokban, ahol az anyagok halmazállapotáról, fénytannról, hőtanról, mágnesességről esett szó.

A természetrajz beosztása is változott. Negyedikben még a természetrajz keretén belül oktattak kémiát, ásványtant, közettant, hatodikban, hetedikben külön ásványtan órájuk volt, mint ahogy ötödikben külön szerepelt az állattan és a növénytan is.

A legnagyobb változatosság azonban a matematika részeinek elkülönítésénél figyelhető meg. Az értesítőekben szerepel számtan, melynek keretein belül részvények, váltók, állampapírok kezelésével, kamatszámítással, a hazai arany- és ezüstpénzek értékének osztrák mennyiségekre való átszámolásával ismerkedtek meg a diákok. Volt ezenkívül mennyiségtan is, amely algebrára, illetve geometriára tagolódott. Bizonyos időszakokban külön rajzoló geometriát is tanítottak, amely tananyagával néha átfedte a szabadkézi rajz anyagát.

Szépírásorán a magyar és a német folyóírást gyakoroltatták a növendékekkel.

Az úgynevezett rendes tárgyakhoz tartozott még a testgyakorlat is. Tornaórán végeztek szabadgyakorlatokat, rendgyakorlatokat (menetelés, szakaszképzés), szergyakorlatokat, és különféle labdajátékokat tanultak.

A mindenki számára kötelező rendes tárgyak mellett a szülők kérhették gyermekeik számára úgynevezett rendkívüli tárgyak oktatását. Ide tartoztak a zeneórák

(zongora és hegedű), a tánc, a vívás oktatása, az 1880-as évektől a francia nyelvórák is. A Laehne-intézet „különlegessége” volt a kézügyességórák bevezetése. Ennek keretein belül több csoportban fa- és papírmunkákat készítettek a növendékek, a svéd eredetű „Slöjd” (fafaragás) rendszerében. „Azon formális célok, melyeket a slöjdtanítással elérni akarunk, a következők: a) kedv és szeretet ébresztése a munka iránt általában, b) tisztelet keltése a testi munka iránt, c) az öntevékenység fejlesztése, d) a növendékek rendre pontosságra, tisztaságra és csínra szoktatása, e) a figyelem fejlesztése, f) a tanulóknak szorgalomra és kitartásra szoktatása, g) a növendék testi fejlődésének előmozdítása, h) a szem gyakorlása és a formaérzék fejlesztése, i) végül általános kézügyesség elsajátítása. Ezen alaki célhoz csatlakozik azután azon anyagi cél, hogy a növendék bizonyos ügyességre tegyen szert a különféle szerszámok kezelésében és hogy jó munka előállítására képesíttessék.”⁴² A diákok négy fokozatban sajátíthatták el a fa- és papírmunkák készítésének fogásait. Az első két fokozatban csak papírral foglalkoztak, a harmadik fokban kezdtek hozzá a fafaragáshoz a slöjdminták szerint. Aki ebben elég ügyesnek bizonyult, az a negyedik fokozatban rovátkoló fafaragást tanulhatott.

Év végi vizsgák, érettségi

Az intézet kezdettől fogva tartott tanulóinak év végi, nyilvános vizsgákat, ahol a gyerekek szülei jelenlétében adhattak számot tudásukról. A vizsgák időpontját és a tárgyak beosztását, a követelményeket az értesítők közölték, de gyakran a napilapokban is közzétették. Az itt kapott érdemjegyek alapján kiállított év végi bizonyítványok azonban csak a nyilvánossági jog elnyerésével (1876) váltak álmamilag érvényessé. Addig a tanulóknak a városi, nyilvánossági joggal már rendelkező középiskolákban kellett vizsgákat tenniük, illetve más iskolába való átlépésnél felvételizniük kellett.⁴³

1896/97-ben tartották az első érettségi vizsgálatot az intézetben. „A második Ezredév első éve hatalmas fordulópontot jelöl intézetünk életében. Ez évben nyert eddig 7 osztályu gymnasiumunk mint teljes 8 osztályu középiskola nyilvánosságot,

---

42 Értésítő 1893/94. 7. p.

43 Értésítő 1869/70. 26. p. „Auf die oft an uns gerichtete Frage, ob unsere Zeugnisse staatsgültig sind, antworte ich kurz: Nein! da wir aber seit dem Bestehen der Anstalt stets nach den gehobendsten Gymnasien und Realschulen und Gymnasien Wiens unser Lehrplan einrichteten und unsere Schüler streng und gewissenhaft censurierten, so wird unsern Zöglingen fast überall jede Nachprüfung erlassen...”

ez évben bocsátotta az intézet 6 nyolczosztályt végzett növendékét érettségi vizsgálatra.”⁴⁴

Az 1905/06-os tanévtől az értesítők újabb fejezettel bővültek: „Az érettségi vizsgálatokra vontakozó adatok”-kal. Itt feltüntették az írásbelik (magyar, latin, mennyiségtan) tételeit és az eredményeket, valamint táblázatosan is kimutatták az írásbeli és a szóbeli vizsga eredményeit, sőt azt is, hogy a maturandusok milyen életpályára készülnek.

Önképzőkörök

„Petőfi-kör”

Valamikor 1890 körül alakult meg az Ifjúsági Kör, amely 1892-ben — a fennmaradt jegyzőkönyv tanúsága szerint — már biztosan a „Petőfi Kör” nevet viselte. Az 1890/91. évi értesítőben jelent meg először az a később állandósuló fejezet, amely az önképzőkör éves munkájáról tudósított. „A tanintézet kebelében az idén is fennállott a már azelőtti években alakult és működő »ifjúsági kör«. Alakuló közgyűlését, melyen a tisztviselők megválasztottak, s a működésben követendő irány meghatározott, az év elején tartotta. Nagyjában ugyanazon nyomokon haladtunk tovább, mint az előző években.”⁴⁵

Ezek az évente ismétlődő beszámolók szóltak az alakuló, záró, az évi rendes és az úgynevezett díszgyűlésekről, a taglétszámról, az ifjúsági könyvtár állománygyarapodásáról. Felsorolták továbbá név szerint az évente újraválasztott tisztviselőket: volt főtitkár, titkár, főjegyző, aljegyző, főkönyvtáros, alkönyvtáros. A könyvtárat a tagsági díj összegéből, valamint a tagok és a tanárok adományaiból gyarapították. A kör munkáját az iskola valamelyik, a diákság által felkért tanára pártfogolta és irányította.

Az általában háromhetente tartott önképzőköri gyűlés mindig az előző alkalommal felvett jegyzőkönyv felolvasásával, esetleges kiegészítésével és elfogadásával kezdődött. Az általános, tagdíjakra, könyvtárra vonatkozó ügyek megtárgyalása után került sor a felolvasásokra és szavalatokra, melyeket kijelölt bírálók elemeztek és értékelték. Az értékelés minden esetben bekerült a jegyzőkönyvbe, akkor is, ha a szavalatot gyengének minősítették, vagy éppenséggel el sem fogadták. Ezt követően az elnöklő tanár kijelölte az újabb szaválókat és a következő gyűlés menetrendjét.⁴⁶ A legfőbb hangsúly a szavalatokon, valamint a kör által kiírt pályázatokra

---

44 Értesítő 1896/97. 1. p.

45 Értesítő 1890/91. 53. p.

érkező pályamunkákon volt: „főként a szavallatok s az esetleg beérkezett írásbeli munkák képezték a tárgysorozatot ... mivel az a tanintézetekben szükségképpen megvan, hogy a növendék a nap minden óráiban el van foglalva s így kevés szabad idejét nem fordíthatja oly odaadással a kör ügyeire, ... nem is terjeszthettük ki munkásságunkat oly bő térre, mint a nyilvános gymnasiumok- és iskolákban fennálló Önképző körök...”⁴⁷

Az önképzőkör az iskolai ünnepek megszervezésében is közreműködött, az énekkarral közösen. Ilyen díszgyűlés keretében ünnepelték meg például március 15-ét vagy Erzsébet királyné emlékünnepe november 19-én, Erzsébet napkor.⁴⁸

„Hercules-Club”

Egyetlenegyszer, az 1898/99. évi értesítőben fordult elő egy kétoldalas beszámoló az ifjúsági testedző körörről, amely hét év után az adott tanévben végre állandó szervezetet nyert és alapszabályait az igazgató jóváhagyta. Az önképzőköréhez hasonló szervezetben működött a tornászklub: elnöke a pártfogó tanár, tisztségviselői voltak: az előtornász, aki a csapatot vezeti, tulajdonképpen az elnök helyettese, a két szertartór, akik a tornaeszközökért felelősek, a titkár, akinek a jegyzőkönyvvezetés a feladata, és a pénztárnok.

Az alapszabályzat szerint az egyesület célja a testi erőt és ügyességet, az összetartóságot és igazi barátságot fejleszteni. Rendes tagok csak harmadikos koruktól lehetnek a növendékek, akik heti 10 krajcár tagdíjat tartoztak fizetni. Pártoló tag lehetett az intézet bármelyik tanára vagy növendéke, és évi egy forint befizetése ellenében részt vehetett az egyesület tornaóráin, kirándulásain, rendezvényein.⁴⁹

A testedző körnek az 1898/99-es tanévben 18 rendes és 12 pártoló tagja volt, 5 gyűlést, 23 tornaórát és 2 kirándulást tartottak.

A klubról a későbbiekben egyszer tettek újabb említést. Az 1905/06. évi értesítő, amely a Laehne Intézeti Football Egylet megalakulásáról tudósított, utalt a Hercules Clubra is. „Már évekkel ezelőtt volt egy Herkules tornászó egylet intézetünk kebelében, amely azonban nagyon kevés ideig állott fenn, a kis érdeklődés miatt.” Hogy mennyivel volt sikerebb az újonnan alakult egylet, azt mutatja talán az a tény, hogy a Football Egylet neve sem fordult többet elő az év végi jelentésekben.⁵⁰

---

46 SVL X/117. A Laehne-féle főgimnázium ifjúsági önképzőkörének 1892–93-tól 1899–1900-ig bezárólag terjedő jegyzőkönyve. 14–15. p.

47 Értesítő 1890/91. 53. p.

48 Értesítő 1901/02. 92. p. Vö.: Értesítő 1912/13. 38. p.

49 Értesítő 1898/99. 31–33. p.

Rendtartás

Az iskola és internátus egész működését szabályzó, részben központi, részben helyben megfogalmazott szabályzatok és előírások — házirend, tanítási idő megszabása, fegyelmi szabályzat — kezdetben az Entwurf által megadott, majd az 1876-ban megjelent és 1890-ben módosított középiskolai rendtartáshoz igazodtak.

Házirend

A házirendről és ezen belül a tanulók napirendjéről a Laehne Frigyes által a szülők számára kiadott tájékoztatóban és a növendékek figyelmébe ajánlott négyteteles házi szabályzatban olvashatunk.

A növendékek számára télen fél hatkor, nyáron fél ötkor kezdődött a nap. A reggeli készülődés után hat órakor reggeli imádságot tartottak, majd hétig munkaóra következett. Héttől nyolcig volt a reggeli, nyolctól tizenkettőig tartottak a délelőtti órák. Délben az ebédszünet után kettőtől négyig folytatódott a tanítás. Uzsonna után ismét munkaóra volt, öttől hétig pedig táncórán vagy tornaórán vettek részt a diákok. Hétkor kaptak vacsorát, utána kilencig ismét munkaóra következett, illetve ez volt a különóra ideje is. Az esti ima után a kisebbek nyolc órakor, a nagyobbak kilenckor mentek aludni.⁵¹

Szerda és szombat délutánként nem volt tanítás: jó időben szerdánként kirándulni vitték a diákokat, csakúgy mint vasárnap délutánként. (Tavasszal és ősszel hagyományosan hosszabb, három-négy napos gyalogtúrákat is szerveztek.) Vasárnap és ünnepnapokon a növendékek valamivel tovább alhattak, délelőtt pedig — ki-ki felekezetének megfelelően — istentiszteleten vettek részt. Az intézet főképp a kezdeti időben alapvetően evangélikus jellegű volt, de a többi vallásfelekezethez tartozók vallásos nevelésére is odafigyeltek.

A házirendben még a napi mosdás és az öltözködés sorrendje is elő volt írva. Meghatározott volt a hálótermek rendje, a tanórák, a szabadidő és az étkezés rendje,

---

50 Értésítő 1905/06. 120. p.

51 *Lähne*, 1868. 13. p. Vö.: Értésítő 1884/85. XVIII. p. A növendékek és a tanárok közösen étkeztek, reggelire általában kávé vagy tejet kaptak, tízórára zsemliét, „melyhez a növendékek zsebpénzükből az iskolaszolgánál néhány szelet sonkát, kolbászt vagy gyümölcsöt vásárolhatnak”, ebédre a leves után valamilyen húsételt, főzeléket és tésztafélélt adtak, uzsonnára kenyeret és gyümölcsöt, vacsorára pedig húst és főzeléket szolgáltak fel.

aminek betartására nemcsak az inspekciós tanár, hanem a hetesek is felügyelni tartoztak.

A szülőkkel való érintkezés is szabályozott volt: hetente egyszer írhattak haza levelet a diákok, amely minden esetben — csakúgy, mint a kapott válasz — az igazgató kezén ment keresztül. Kéthetente pedig úgynevezett mintaleveleket kellett írniuk, melyben személyes hogylétükről és az iskolai viszonyokról számolhattak be az otthoniaknak. Ezeket a leveleket munkafüzetbe írták, hogy gyakorolják az írásmódot, munkájukat a szaktanár kijavította. A mintalevelek készítésének szokása „egyrészt a szülők és növendékek között való érintkezést szabályozza és rendes mederbe vezeti, másrészt azonban a szellemi és erkölcsi haladásnak biztos mértékeül szolgál. ... Már ezen szabad érintkezés által mutatja intézetünk, hogy távol áll minden kényszertől: minden egyént, kinek érintkezése többi növendékeinkre veszélyes volna, fel sem veszünk, vagy mielőbb eltávolítjuk.”⁵²

A tanév szeptember közepén kezdődött és július végén fejeződött be, csak az 1870-es évek közepétől álltak át a szeptember eleji tanévkezdésre és a július-augusztusi nyári szünetre. A tanévet kezdetben harmadokra osztották: szeptembertől karácsonyig, januártól húsvétig, húsvétól július végéig tartottak az évharmadok. Az 1880-as évek értesítőiben már félévekről tudósítanak. A nyári nagy-szünet mellett három hét karácsonyi és két hét húsvéti szünetet kaptak a diákok.

A tanévnyitókora „Veni Sancte”, a tanév végén „Te Deum” istentiszteleten vettek részt az intézet tanárai és növendékei. Az 1880-es évektől hivatalos iskolai ünnep volt a koronázás évfordulója (június 8.), az uralkodó (október 14.) és Erzsébet királyné (november 19.) névnapja. Megünnepelték továbbá az áprilisi törvények évfordulóját, március 15-ét, és október 6-át.⁵³

Fegyelmi szabályzat

A rendtartások egyik fontos része a fegyelmi szabályzat. A Laehne-intézet iratanyagában és az értesítőkben külön fegyelmi szabályzat nincsen: a házirend egyes tételei foglalkoztak a fegyelemsértésekkel is, illetve a századforduló utáni értesítők éves jelentésükben néhány sort az intézet fegyelmi állapotáról szóló beszámolóknak szenteltek. Ezek adnak némi tájékoztatást az esetlegesen elkövetett vétségekért járó büntetésekről, illetve azok fokozatairól. A nevelési elvek tárgyalásakor már szó

---

52 Értesítő 1884/85. XVII. p.

53 Az intézet tartott emellett még kerti ünnepélyeket, farsangi multságokat, a tánciskola befejezésekor pedig évente megrendezésre került a hagyományos Laehne-bál is.

esett arról, hogy a büntetések kiszabásakor a fő hangsúly nem a megtorláson, hanem az elkövetett hiba beláttatásán és kijavításán volt. „Mint hogy minden intézkedésünket indokoljuk, a fegyelmezést nyíltan végezzük és igazságosak vagyunk, belátja minden növendék úgy a maga mint más hibáját és önfegyelmezésre törekszik. Mikor azt elértük, csak akkor vagyunk megelégedve a fegyellemmel. Egy év leforgása alatt minden bentlakó növendéket tudunk fegyelmezni és helyes magatartásra szoktatni.”⁵⁴

A megfelelő viselkedést — a szinte minden részletre kiterjedő házirendben — az intézeti élet majdnem minden mozzanatában meghatározták. Így például a hálótermeket az esti ima után senki nem hagyhatta el a reggeli ébresztőig, takarodó után tilos volt beszélgetni, a tanítás alatt egyenes derékkal, kezeket az asztalon tartva kellett ülni, a munkatermekben szigorúan tilos volt zajongani, a folyosón nem szabadott futni, sőt még a játékok rendje is szabott volt.⁵⁵

Ha valaki vétett az intézeti szabályok ellen, büntetése a szóbeli fenytéstől általában az elzárásig, illetve valamely étkezéstől való eltiltásig terjedt. Testi fenytést nem alkalmaztak, a legsúlyosabb fegyelemsértés büntetése pedig a kizárás volt.

Felvételi feltételek

Az értesítők végén közzétették a következő tanévre vonatkozó tájékoztatást: a tanévkezdés időpontját és a felvételi feltételeket.

Kilencedik életévüket betöltött, a népiskola alsó négy osztályát elvégzett fiúkat vettek fel az első osztályba. Felvételnél be kellett mutatni a keresztlevelet, illetőleg hiteles születési bizonyítványt, valamint az oltási bizonyítványt.

1868-ban a következő tandíjtarifák voltak érvényben: az elemi iskolások egy tanévre 420 forintot fizettek, a reáliskolai és gimnáziumi tanulók pedig 525 forintot a tanítatásért és az internátusi ellátásért. Ebben bennfoglaltatott a szállás, ellátás, mosás, felügyelet, esetleges korrepetálás, a francia-, a rajz-, az ének- és a tornaórák díja. Külön kellett fizetni a zene-, tánc- és úszásoktatásért, az egyéni felszerelésért.⁵⁶ Az otthonról hozott öltözeteket elfogadták: „Az öltözet kiszolgáltatását a növendékek számára átveszi az intézet vagy átlagos fizetésre (Pauschale) vagy

---

54 Értesítő 1912/13. 9. p.

55 *Laehne, Friedrich*: Vier Haustafeln zur Richtschnur für unsere Zöglinge. Oedenburg, 1868. 5–11. p.

56 *Lähne*, 1868. 24. p.

le-számolásra. A takarékosági szempontot irányadóul, a hazulról hozott ruhákat elhordják.”⁵⁷

Az 1914/15. évtől kezdve az értesítőkből a lezajlott tanévről szóló beszámoló mindig az „Intézetünk és a háború” fejezettel kezdődött. Az első világháború gyakorlatilag szétzilálta a nevelőintézetet. A tanári kar nagy részét és a felsőbb osztályos növendékeket folyamatosan hívták be katonai szolgálatra. Az igazgató, Laehne Vilmos halálával pedig sok évtizednyi eredményes működés után végleg megszűnt a diákok körében városszerte csak „Léni”-ként ismert intézet.⁵⁸

Összegzés

A magánintézet mint képzési forma új jelenség volt a múlt század második felében Magyarországon. Egy viszonylag szűk réteg igényeit elégítette ki — gazdag nemesi famíliák és jómódú polgárcsaládok küldték ide fiaikat.

Sopron földrajzi helyzetéből adódóan kedvező helyzetben volt egy ilyen jellegű intézet fenntartásához, hiszen vonzásköre magyar és német anyanyelvű területekre egyaránt kiterjedt. Az pedig, hogy az intézetekbe így módon magyar és német anyanyelvű gyerekek kerültek össze, kifejezetten hasznos volt a nyelvtanulás szempontjából. Ugyanakkor a tárgyi feltételek is adottak voltak ahhoz, hogy az akkoriban igen modernnek számító, egyénre szabott, a gyermek egyéniségére odafigyelő és annak mindennapi életét meghatározó pedagógiai módszereket alkalmazzanak.

Voltak persze hátrányai is a nevelőintézeti formának. Megfigyelhető a tanerők gyakori váltakozása, ami nevelési szempontból kifejezetten hátrányosnak mondható, valamint az erős függés a tulajdonos igazgató személyétől. A tulajdonos halálával, illetve igazgatóváltáskor a hanyatlás korszakai következtek, amely leginkább a tanulólétszám nagy mérvű csökkenésén mérhető. A Laehne-intézet több évtizedes fennállása nem utolsósorban annak köszönhető, hogy végig a család kezében maradt.

A fentebb vázolt, elsősorban az értesítők adatai alapján megrajzolt kép kissé leegyszerűsítve, de talán enged némi bepillantást a nevelőintézet mindennapjaiba.

---

57 Értésítő 1884/85. XIX. p.

58 *Losonczy Zs.*: i. m. 306. p. Néhány családnév azok közül, akik itt neveltették fiaikat: Bissingen, Batthyány, Csáky, Lónyay a nemesek, és Lenk, Handler, Lederer, Storno, Winkler stb. a ma is ismert soproni polgárcsaládok közül.